

EDUSKUNNAN
TALOUSVALIOKUNTA

Helsingissä

8 päivänä huhtikuuta 1994

Lausunto n:o 3

Sosiaali- ja terveystaloudelle

Eduskunta on lähettäessään 7 päivänä syyskuuta 1993 hallituksen esityksen n:o 116/1993 vp laeiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain ja markkinatuomioistumesta annetun lain muuttamisesta sosiaali- ja terveystaloudelle valmistelevalle sosiaali- ja terveystaloudelle valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että talousvaliokunnan on annettava esityksestä lausuntonsa sosiaali- ja terveystaloudelle.

Esityksen johdosta talousvaliokunnassa ovat olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Olli Simonen sosiaali- ja terveysministeriöstä, kilpailuasiainneuvos Seppo Reimavuo kilpailuvirastosta, osastopäällikkö Antti Neimala Keskuskaupakamarista, varatuomari Harri Spåre Kaupan Keskusliitosta, varatuomari Hannu Rautiainen Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta, asiamies Arto Kettunen Liiketyönantajain Keskusliitosta, puheenjohtaja Henrik Le Bell, varatuomari Kalle Soikkanen ja pr-johtaja Satu Kaarenoja Tupakkatehtaiden yhdistyksestä, toimitusjohtaja Veikko Löyttyniemi Sanomalehtien Liitosta, toiminnanjohtaja Pertti Paakkinen Keskuskaupakamarista ja professori Martti Castrén Helsingin yliopistosta.

Hallituksen esitys

Tupakointi on kielletty laissa luetelluissa sisätiloissa ja ulkoalueilla. Tupakointi voidaan kuitenkin sallia tähän tarkoitukseen varatussa erityisessä tilassa. Työnantaja on velvollinen neuvotteluaan asiasta työntekijöiden tai näiden edustajan kanssa kieltämään tupakoinnin tai rajoittamaan sitä siten, etteivät työntekijät tahattomasti altistu tupakansavulle.

Tupakkatuotteiden tai tupakointivälineiden myyntikielto 16 vuotta nuoremmalle on ehdoton. Tupakkatuotteiden markkinointia ja tavaramerkkien käyttöä koskevia säännöksiä ehdotetaan tiukennettavaksi. Suussa käytettävän tupa-

kan myyminen tai muutoin luovuttaminen on ehdotuksen mukaan kokonaan kielletty.

Tupakkalain nojalla käsiteltävät asiat ehdotetaan siirrettäväksi markkinatuomioistumelle.

Valiokunnan kannanotot

Talousvaliokunta on tarkastellut asiaa ainoastaan lakiehdotuksen 8 §:ssä olevien mainonta- ja markkinointikieltosäännösten kannalta.

Lakiehdotuksen 8 §:n mukaan tupakan, tupakkatuotteiden ja -jäljitelmän sekä tupakointivälineen mainonta ja muu myyninedistämis-toiminta on kokonaan kielletty. Mainontakielto koskee myös tukku- ja vähittäismyyntiportaita. Tällaisten tuotteiden valmistaja tai maahantuojaja voi sen sijaan antaa tuotetta markkinoidessaan sen myyntiin osallistuville tietoa tuotteensa hinnasta, koostumuksesta, ominaisuuksista ja valmistamisesta sekä muuta vastaavaa tietoa.

Tupakkatuotteiden, tupakointivälineiden taikka niiden tavaramerkin tai muun tunnusmerkin liittäminen muun tuotteen tai palvelun mainontaan ja muuhun myyninedistämis-toimintaan on kielletty. Myös elinkeinotoiminnassa yleisesti käytetyn muun tuotteen tavaramerkin tai tunnusmerkin käyttäminen tupakkatuotteen markkinoinnissa on kielletty.

Säännösten tiukentamisella pyritään estämään piilo- ja mielikuvamainontaa, kun tupakkatuotteen tavaramerkki tai muu tunnusmerkki liitetään muun tuotteen tai palvelun markkinointiin.

Säännösten mukaan tupakkatuotteen tavaramerkin tai muun tunnusmerkin käyttäminen muussa tuotteessa ei ole kielletty. Myöskään muun tuotteen tavaramerkin tai tunnusmerkin käyttäminen tupakkatuotteessa ei ole kielletty. Sen sijaan kiellettyä on molemmissa tapauksissa tavaramerkin tai muun tunnusmerkin käyttäminen markkinoinnissa.

Tämä saattaa johtaa varsin hankaliin tilanteisiin: Tupakkatuotteen tavaramerkin omistaja on myynyt tavaramerkkinsä käyttöoikeuden tuotteeseen, jolla ei ole mitään tekemistä tupakkatuotteen kanssa. Ehdotettujen säännösten mukaan viimeksi mainittujen tuotteiden markkinointi tulisi kieltää. Säännösten tarkoituksena kiellettyä menettelyä pidetään tupakkatuotteen tai tupakointivälineen tavaramerkin tai muun tunnusmerkin kaikenlaista liittämistä muun tuotteen tai palvelun mainontaan tai myynninedistämistoimintaan. Jos tuotteessa näkyy tupakkatuotteen tavaramerkki tai muu tunnusmerkki sellaisenaan tai muunneltuna samankaltaisuuden johdosta tunnistettavissa, lakiehdotuksen ja sen perustelujen mukaan näyttää siltä, että tällaisia tuotteita ei saa pitää edes näkyvillä myynnissä. Säännösten kohteena on siis muu tuote kuin tupakka. Samalla tavaramerkillä varustettuja tupakkatuotteita saa myydä mutta muita tuotteita ei. Tapauksesta on tunnettuja esimerkkejä ja eräs korkeimman hallinto-oikeuden äänestyspäätös, jossa on otettu tuotteiden tupakkalain mukaiseen yhteyteen toisenlainen kanta.

Muun tuotteen valmistaja ja markkinoija on myynyt tavaramerkkinsä tupakkatuotteeseen. Edellä mainitulla tavaramerkillä valmistetuilla ja markkinoituilla tuotteilla ei ole mitään muuta yhteyttä tupakkatuotteeseen. Saattaa syntyä epäselvyyttä siitä, kumpaa tuotetta markkinoidaan tällä tavaramerkillä, ilmeisesti puolin ja toisin. Onko nyt kiellettävä kaikkien tällä tavaramerkillä varustettujen tuotteiden markkinointi? Jos lakia tulkitaan näin, se johtaa muun kuin tupakkatuotteen valmistajan ja markkinoijan kohtuuttomaan asemaan. Tällaisestakin tavaramerkkien kytkemisestä on tunnettuja esimerkkejä.

Mielleyhtymä tupakkatuotteen ja muun tuotteen välillä muodostuu yksilöllisesti. Jollei kysymyksessä ole suora julkinen tupakkamainonta, voi olla vaikea todeta, millä tavalla mielle-yhtymä vaikuttaa tupakkatuotteen menekkiin.

Valiokunta tunnustaa tupakan terveydelle ja ympäristölle haitalliset vaikutukset. Se pitää tupakkatuotteiden mainonta- ja markkinointikieltoa sekä tupakoinnin rajoituksia oikeina. Olenaista on kuluttajille tarkoitettua mainonnan ja

muun myynninedistämisen kieltäminen terveydelliseltä näkökannalta katsoen. Tupakoitsijat eivät saa tupakoinnillaan altistaa ja häiritä muita ihmisiä. Myös tupakoitsijoita itseään tulee valistaa tupakan vaaroista, jotta he vähentäisivät tupakan polttoa tai lopettaisivat sen kokonaan.

Tupakkalain säännöksillä pyritään ehkäisemään tupakan terveydelle haitallisia vaikutuksia. Ehdotetulla tavalla lain säännökset näyttäisivät puuttuvan melkoisen voimakkaasti muuhun elinkeinoimintaan kuin tupakoinnin ehkäisyyn. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että sekavilla ja tulkinnanvaraisilla säännöksillä ei aiheuteta tarpeettomia ja kalliita hallinnollisia prosesseja ja oikeusprosesseja. Tällaisiin prosesseihin olisi otolliset edellytykset hallituksen esittämässä muodossa. Rekisteröityjä tupakkamerkkejä on yli 6 000, joukossa laajalti tunnettuja tupakkatuotemerkkejä, joiden nimillä valmistetaan ja markkinoidaan muita tuotteita, sekä tupakkatuotemerkkejä, jotka yleisesti ensisijaisesti mielletään ja tunnistetaan muina tuotteina. Kotimaisilla mainonta- ja markkinointikielloilla ei myöskään pystytä estämään ulkomaista mainontaa television ja lehdistön välityksellä. Tiukat säännökset saattavat hyödyttää ulkomaisten yritysten liiketoimintaa Suomessa kotimaisten yritysten kustannuksella.

Esityksen tarkoituksena on täsmentää voimassa olevan lain mainonta- ja myynninedistämiskiellon määrittelyä. Ehdotetut säännökset näyttäisivät kuitenkin johtavan entistä tulkinnanvaraisempiin ja hankalampiin tilanteisiin. Vaikka voimassa olevatkin säännökset ovat tulkinnanvaraisia, minkä osoittavat korkeimman hallinto-oikeuden äänestyspäätökset, valiokunta pitää kuitenkin voimassa olevia säännöksiä ehdotettuja selkeämpinä. Säännöksistä on jo tulkintapäätöksiä. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että tupakkalakiehdotuksen 8 § ehdotetussa muodossaan hylätään.

Talousvaliokunta kunnioittaen ehdottaa,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta mieltöötään laatiessaan ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on sanottu.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Louekoski, varapuheenjohtaja Björkenheim, jäsenet Dromberg, Jansson, Jurva, Jääskeläinen, Kivelä, Kor-

honen, Koski, Laivoranta, J. Leppänen, Linnainmaa, Luhtanen, A. Ojala, Paloheimo ja O. Rehn sekä varajäsen Vuoristo.

Eriävä mielipide

Valiokunta esittää lausunnossaan, että tupakkalain 8 § jätettäisiin nykyisessä laissa olevaan muotoonsa.

Hallituksen esityksessä ehdotettu muutos lain 8 §:ään merkitsisi, että nykyisinkin esiintyvä tupakkamainonnan kiellon kiertäminen voitaisiin estää.

Valiokunnan enemmistön mukaan ja eräissä asiantuntijalausunnoissa on esitetty, että lakitekstin ankara tulkinta voisi johtaa mahdottoomaan tilanteeseen mm. Pariisin konvention ja tavaramerkkilain kannalta. Vastaavasti on lain valmistelijoiden taholta todettu, että ongelmia ei

käytännössä juurikaan esiintyisi ja että säännösten asianmukaisuus on ennakolta arvioitu.

Lain tarkoitus on estää erimuotoinen tupakkamerkkien keinotekoinen tunnetuksi tekeminen ja ns. mielikuvamainonta. Käytännön tilanteiden arviointi ja lain tulkinta muotoutuu viranomais-ten ja viime kädessä markkinatuomioistuimen toimesta, mikä takaa lain järkevän kohdentumisen eikä estä normaalia taloudellista toimintaa.

Edellä olevan perusteella esitämme,

että lain 8 § säädetään hallituksen esittämissä muodossa.

Helsingissä 8 päivänä huhtikuuta 1994

Jouko Jääskeläinen
Leena Luhtanen

Arja Ojala
Raimo Vuoristo

